

ROJAVA TOPLUMSAL SÖZLEŞMESİ'NE GENEL BİR BAKIŞ

(A GENERAL OVERVIEW OF THE SOCIAL CONTRACT OF ROJOVA*)

Begüm Yıldız**

Suriye’de, Arap Baharı’ndan etkilenerek yolsuzluğa, insan hakları ihlallerine ve Baas rejimine karşı Ocak 2011 tarihinden itibaren küçük gösteriler halinde başlayan sivil başkaldırı, bölgenin en büyük iç savaşına dönüşmüş ve Rojava Toplumsal Sözleşmesi’nin kabulü ile yakın geçmişte Ortadoğu bölgesinde yaşanan önemli anayasal gelişmelerden birisine yol açmıştır. Rojava bölgesindeki yeni anayasa, gerek yapım süreci gerekse içeriğiyle Arap Baharı’ndan itibaren ne modernite ne de demokrasi yoluna girememiş pek çok bölge ülkesi için hem ilham verici hem de dikkat çekicidir.

Kuzey Suriye’nin Rojava Bölgesi halkları yaşanan iç savaş, Suriye Anayasası’nın işlememesi ve devletin hükümranlığının bölgede fiili olarak sona ermesi ile 2013 yılında bağımsız bir politik yapı oluşturdu ve Rojava Demokratik Özerklik Yönetimini ilan etti. İlgili yönetimin Yasama Meclisi, 6 Ocak 2014 tarihinde Rojava’nın Amûdê kentinde toplanarak “Rojava Toplumsal Sözleşmesi”ni kabul etti. Rojava’daki anayasal gelişimin, tüm anayasal değişimler gibi kendine özgü özellikleri vardır. Rojava’nın anayasal gelişim sürecinde bölgede ilan edilen Demokratik Özerk Yönetim, Suriye’nin federal bir devlete doğru evrilmesi ve daha genel bir ifadeyle bu süreçte ortaya çıkan örf ve adet hukuku belirleyici olmuştur. Afrin, Cezire ve Kobane olmak üzere etnik ve dini çeşitliliği olan üç kantondan oluşan Rojava bölgesi, Anayasa’yı kabul ederken bölge halklarının doğrudan seçtiği Kurucu Meclis yolunu tercih etmiştir. Bu çerçevede Anayasa’nın hak ve özgürlükler sorunu ve tercih edilen siyasal rejim konularında yeni Anayasa’nın güçlü ve zayıf yönleri, bu ayırt edici özelliklerinden öte bölgedeki anayasal gelişmeler ve

* Rojava (Kürtçe “Batı”), Kobane, Afrin ve Cizre kantonlarından oluşan ve Suriye’nin kuzeydoğusunda yer alan bölge.

** Av., İstanbul Barosu.

Suriye'nin siyasi rejimi ile ülkede gerçekleşmesi muhtemel federal yönetim ışığında analiz edilmelidir.

Anayasa, zayıflıkları, belirsizlikleri, uygulamada ne tür sonuçlar vereceği sorusu bir yana hak ve özgürlükler alanında bölgede önemli ilerlemeler sağlayan modern bir metindir. Yaşam hakkı, mülkiyet hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü, inanç ve ibadet özgürlüğü, örgütlenme hakkı, siyasal katılma hakkı gibi birinci kuşak hakların yanında bilgiye erişim hakkı, sağlık hakkı, barınma hakkı gibi ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşak haklara da yer verilmiştir. Öte yandan, kadın hakları anayasal güvenceye kavuşturulmuş, temsilde cinsiyet eşitliği ve cinsiyet kotası uygulaması ile yönetime pozitif yükümlülükler yüklemek suretiyle kadın hakları güçlendirilmiştir. Ancak tüm bu ilerlemelere karşın hak ve özgürlükler alanındaki en önemli sorun, özgürlüklerin sınırlandırılmasının koşullarının düzenlenmemiş olmasıdır. Kuşkusuz, hak ve özgürlüklerin kullanımı kanunlarla düzenlenebilir ve sınırlandırılabilir ancak bu sınırlandırmanın herhangi bir koşula bağlanmamış olması bu hak ve özgürlüklerin uygulamada aynı şekilde muhafaza edilip edilmeyeceği hatta daha genel bir anlatımla uluslararası normlara uygun olarak kullanılarak kullanılmayacağı sorununu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca bu hakların kullanımı ve sınırlarına ilişkin kantonlar arasında farklı düzenlemeler yapılması halinde nasıl bir uygulamanın benimseneceği ve Suriye devleti ile bu hakların düzenlenmesi, sınırlandırılması konusunda nasıl bir yetki bölüşümü yapılacağına Anayasa'da düzenlenmemiş olması da başka bir çıkmazdır.

Anayasa'nın giriş bölümünde yer alan "Demokratik Özerk Bölge Yönetimleri; ulus-devleti, askeri ve dini devlet anlayışını, aynı zamanda merkezi yönetimi ve iktidarı kabul etmez." Cümlesi, Rojava Demokratik Özerk Yönetiminin temel ilkesini belirtir niteliktedir. Siyasal rejim alanında, parlamenter rejimin temel unsurları üzerinde uzlaşmıştır. Buna göre kantonlarda Demokratik Özerk Yönetim sistemi; Yasama Meclisi, Yürütme Meclisi, Yüksek Seçim Komiserliği, Yüksek Anayasa Mahkemesi, Bölge Meclisleri'nden oluşur. Anayasal olarak güçler ayrılığı benimsenmiş görülmekle birlikte Yüksek Anayasa Mahkemesi üyelerini belirleme yetkisinin sadece Yürütme Meclisi'nde toplanmış olması ve Yasama Meclisindeki çoğunluktan çıkan Yürütme Meclisi'nin yalnızca Yasama Meclisi'ne karşı sorumlu olması bu ilkeyi önemli ölçüde zayıflatmıştır. Anayasa'nın benimsediği sistem ilk etapta dengeli olmaktan

uzak görünüyor; ancak sistemin işleyişi, de hem uygulama şekline hem de Rojava ve Suriye siyasetinin genel görünümüne bağlı olacaktır.

Tüm bunların yanında Rojava Anayasa'sı Suriye'de gerçekleşmesi muhtemel federal sistem için bir model oluştururken, bu modelin ana hatlarını da çizmektedir. Buna göre Suriye, “özgür, demokratik ve bağımsız bir devlettir. Suriye, parlamenter, federal, çoğulcu ve demokratik bir sisteme sahiptir. Demokratik Özerk Yönetim, siyasi merkezîyetçi olmayan, gelecek Suriyesi'nin bir parçası ve örneğidir. Suriye için federal sistem en uygun sistem olduğundan dolayı özerk yönetim ile merkezi devlet arasındaki ilişkiler bu temel üzerine kuruludur.” Anayasa'daki çok belirgin olan kimlik arayışının da aslında öngörülen Suriye federal sisteminin henüz kurulmamış olmasından, kurulacak sistemle ilişkilerin nasıl olacağını bilinmemesinden kaynaklandığı açıktır.

Sonuç olarak söylenebilir ki, Rojava Anayasa'sı zayıf yönleri, yetersiz düzenlemeleri ve içerdiği belirsizliklere rağmen demokratik ve çoğulcu bir yönetim kurma hedefini gerçekleştirmek için genel hatlarıyla kabul edilebilir bir metindir. Anayasa, bir toplumda demokrasiyi inşa etmek için en önemli koşullardan birisidir ama tek başına yeterli değildir. Asıl belirleyici olan, bu Anayasa'yı uygulayacak olan iktidarlar ve onları daha demokratik yönde uygulaması için baskılayacak olan halklardır.